

॥ श्रीमद्भगवद्गीता विवेचन सारांश ॥

प्रकरण 9: राजविधा-राजगुह्ययोग

1/3 (શ્લોક 1-10), શનિવાર, 25 જાન્યુઆરી 2025

વિવેચન: ગીતા વિશારદ ડૉ. શ્રી સંજય માલપાણી જી

યુ ટ્યુબ લિંક: <https://youtu.be/SvqVxcmAfko>

સનાતન - જ્ઞાન અને અંતિમ સારનું વિજ્ઞાન

સત્રની શરૂઆત મધુર ગીતો, હનુમાન યાત્રીસાના પાઠ, દીપ પ્રાગટ્ય અને ગુરુ વંદનાથી થઈ હતી.

આજે આપણે નવમા અધ્યાયનું ચિંતન કરવા માટે અહીં ભેગા થયા છીએ. આ અધ્યાયનું નામ જ અદ્ભુત છે - “રાજવિધારાજગુહ્યયોગ” એટલે કે “જ્ઞાનનો રાજા.” જ્ઞાનના રાજાની વાત કરવી હોય તો નવમો અધ્યાય જોવો પડશે. શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાની મધ્યમાં આ અધ્યાય “રાજવિધારાજગુહ્યયોગ” છે.

જો આપણે જોઈએ તો, મહાભારતની મધ્યમાં શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા છે અને શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાની મધ્યમાં આ એક મહત્વપૂર્ણ અધ્યાય છે.

આવંદી એ મહારાષ્ટ્રમાં પુણેની ખૂબ નજીક એક તીર્થસ્થાન છે, જ્યાં ગીતા પરિવાર અને મહર્ષિ વેદવ્યાસ પ્રતિજ્ઞાનું મુખ્યાલય વેદશ્રી તપોવન પણ આવેલું છે. પૂજ્ય સ્વામીજીનું નિવાસસ્થાન પણ હવે મોટે ભાગે ત્યાં જ છે. લગભગ સાડા સાતસો વર્ષ પહેલાં મહારાષ્ટ્રમાં એક સંત હતા, જેનું નામ સંત જ્ઞાનેશ્વર, તેમની સંજીવન સમાધિ ત્યાં છે. સંજીવન સમાધિ એટલે કે તેઓ હજી જીવિત છે. જે કોઈ ભક્ત ત્યાં જાય છે તેને આવા અનુભવો અવશ્ય થાય છે. સંત જ્ઞાનેશ્વર મહારાજે નાની ઉંમરે શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાની પ્રાકૃત કવિતા લખી હતી. પ્રાકૃતનો અર્થ ખૂબ જ સરળ ભાષા છે. તેમણે શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાનો તે સમયે બોલાતી મરાઠી ભાષામાં અનુવાદ કર્યો અને આ પુસ્તક “જ્ઞાનેશ્વરી” (એટલે કે દીપિકા) નામથી પ્રકાશિત થયું. આ એક ખૂબ જ સુંદર પુસ્તક છે. ગીતા પ્રેસ દ્વારા તેનું ગદ્યમાં ભાષાંતર કરવામાં આવ્યું છે કારણ કે તેને હિન્દી ભાષામાં પદ્યમાં રજૂ કરવું ખૂબ મુશ્કેલ હતું. પૂજ્ય સ્વામીજીને તેનો હિન્દીમાં અનુવાદ કરવા ઘણી વખત વિનંતી કરવામાં આવી છે કારણ કે સત્રની શરૂઆત માત્ર તેઓ જ મધુર ગીતોથી કરી શકે છે.

જ્ઞાનેશ્વર મહારાજની કથા પોતાનામાં એક અનોખી કથા છે. આપણા માટે આ જાણવું અગત્યનું છે કારણ કે જ્યારે પૂજ્ય સ્વામીજી પોતે મંત્રદીક્ષા આપે છે ત્યારે તેઓ કહે છે કે “તમારા ગુરુ સંત જ્ઞાનેશ્વર ભગવાનજી છે.” સ્વામી ગોવિંદદેવગિરિજી મહારાજ પોતે સંત જ્ઞાનેશ્વર મહારાજના પરમ ભક્ત છે અને તેમની પાસેથી પ્રેરણા મેળવે છે.

જ્યારે જ્ઞાનેશ્વર મહારાજે સમાધિ લીધી ત્યારે તેમના મુખેથી નવમા અધ્યાયના શ્લોકો સંભળાતા હતા. આના પરથી આપણે નવમા અધ્યાયના મહત્વનો અંદાજ લગાવી શકીએ છીએ.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા યોગનો ગ્રંથ છે અને યોગનો અંત સમાધિ છે. જ્યારે આપણે યમ-નિયમને અનુસરીને આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા અને ધ્યાન કરીએ છીએ, ત્યારે તેનું અંતિમ પરિણામ સમાધિ છે. એ સમાધિ અવસ્થામાં નિરંતર રહેવા માટે, જ્યારે જ્ઞાનેશ્વર મહારાજ સમાધિમાં પ્રવેશ્યા, ત્યારે તેઓ નવમો અધ્યાય બોલે છે. વાસ્તવમાં આપણે કેટલીક બાબતોને શબ્દોમાં મૂકી શકતા નથી. આપણે ફક્ત તેમને અનુભવી શકીએ છીએ. ઉદાહરણ તરીકે, જો કોઈ તમને પૂછે, "શું તમે ખાંડ ખાધી છે?" તમે મીઠો સ્વાદ જાણો છો?" જો તમે ક્યારેય ખાંડ ન ખાધી હોય તો તમે "ના! મને ખબર નથી." જો આપણે ખાંડના સ્વાદને શબ્દોમાં વર્ણવવું હોય તો તે આપણા માટે મુશ્કેલ હશે. આપણે તેનું સ્વરૂપ કહી શકીએ છીએ. મીઠાશનું વર્ણન કરવા માટે, આપણે તેનો અનુભવ કરવો પડશે. જો કોઈએ તેનો સ્વાદ ચાખવો હોય તો, પછી તેને ખબર હોવી જોઈએ કે ખાંડ ખવડાવવી પડશે.

તેવી જ રીતે, રાજવિદ્યા નામનું અતિ ગુપ્ત વિજ્ઞાન પણ અનુભવ દ્વારા જ જાણી શકાય છે. જો આ કહેનાર શ્રીભગવાન છે તો તેના માટે કશું જ અશક્ય નથી. એટલા માટે શ્રીભગવાને તેને શબ્દોમાં મૂક્યો છે. જો કે જે શબ્દોમાં બાંધે છે તે શ્રીભગવાન છે, પણ તેનો અનુભવ આપણે જાતે કરવાનો છે. આ સમજવા માટે આપણે આધ્યાત્મિક અભ્યાસની જરૂર પડશે.

આપણે વાંચીએ છીએ કે મૃત્યુ પછી આપણને સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થશે, ભગવાન શ્રીની પ્રાપ્તિ થશે, કૈલાશલોકની પ્રાપ્તિ થશે, પિતૃલોકની પ્રાપ્તિ થશે પણ મૃત્યુ પામ્યા વિના આપણને આનો અનુભવ થઈ શકશે નહીં. **આ મૃત્યુલોકમાં સર્વવ્યાપી ભગવાનના અસ્તિત્વનો અનુભવ કરવાની પદ્ધતિ જાણવા માટે આપણે ફક્ત નવમા અધ્યાયનો આશરો લેવો પડશે.** તેથી જ આ પ્રકરણ ખૂબ જ આકર્ષક છે. વેદ અને કર્મકાંડોને જાણવું મુશ્કેલ છે કારણ કે ચાર વેદ અને અનેક સ્તોત્રો છે. આપણે દુનિયામાં જીવતા માણસો છીએ. આપણી પાસે વેદ વાંચવાનો સમય કે અધિકાર નથી. આવી સ્થિતિમાં, **જો આપણે બધા વેદોના સંક્ષિપ્ત અર્થ જાણવા માંગીએ, તો તે અર્થ આ અધ્યાયમાં જાણી શકાય છે.**

ધારો કે આપણે જંગલના રસ્તા પરથી પસાર થઈ રહ્યા છીએ અને આપણે ખૂબ ભૂખ્યા અને તરસ્યા છીએ. એ વખતે જો અચાનક આપણને આંબાના ઝાડ દેખાય અને તેના પર રસદાર કેરીઓ ઉગી હોય, તો આ પ્રકરણ વાંચીને આપણને જે ખુશીની અનુભૂતિ થાય છે તે જ થશે. **જે વ્યક્તિ બ્રહ્મના અસ્તિત્વને જાણવા માંગે છે તેના માટે આ પ્રકરણ ગાઢ જંગલમાં ભૂખ અને તરસથી વ્યથિત પ્રવાસીને દેખાતા આંબાના ઝાડ જેવું હશે.** હવે જો કોઈ ઝાડ પર ખૂબ ઊંચાઈએ કેરીઓ ઉગી રહી હોય જેને તોડવી ઝાડ માટે મુશ્કેલ હોય અને તે જ સમયે કોઈ તેના માટે કેરી લાવે તો જે આનંદની અનુભૂતિ કોઈને થાય છે તે જ રીતે વાંચીને અનુભવાય છે. આ પ્રકરણ. આના માટે આપણે તેમાં થોડું ઊંડાણ કરવું પડશે. વાસ્તવમાં અમે ઉતરવા તૈયાર નથી. **નીચે ઉતરવું એટલે શૂન્ય થઈ જવું.** હિમાલયની ઊંચાઈ મીટરમાં માપવામાં આવે છે. આમાં, શૂન્ય સમુદ્રના તળિયે છે. શૂન્ય થવું એટલે ઉતરવું. અમે માત્ર ઊંચાઈ પર બેસીએ છીએ. ધન, જ્ઞાન, પદ અને કીર્તિ દ્વારા મેળવેલી આપણી નાની પ્રતિષ્ઠાના અહંકારમાં આપણે ઊંચાઈએ બેસીએ છીએ અને નીચે આવવા માંગતા નથી. જ્યારે કોઈ નાની બેંકનો ડાયરેક્ટર બને છે, ત્યારે તે તેના માટે ઘણા સાહસો કરે છે અને ઘણા લોકો સાથે દુશ્મનાવટ કરે છે. આપણે આમાં આપણો અહંકાર સ્થાપિત કરવાનું ચાલુ રાખીએ છીએ. જો આપણે આપણી કિંમતી મર્સિડીઝ કારને પહાડની ઊંચાઈએથી જોઈએ તો તે ઘણી નાની લાગશે. જે મર્સિડીઝ કાર વિશે આપણે ખૂબ બડાઈ મારતા હતા તેનું સમગ્ર વિશ્વમાં નગણ્ય અસ્તિત્વ છે. આ અહંકાર જ આપણો નાશ કરે છે. જે ક્ષણે આપણે આપણા અસ્તિત્વ વિશે જાગૃત થઈએ છીએ, આપણે આપણી જાતને રદબાતલ બનાવવાનું શરૂ કરીએ છીએ.

ગોસ્વામી તુલસીદાસજી દ્વારા લખાયેલ શ્રીરામચરિતમાનસમાં વર્ણવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે સુરસાએ પોતાનું મોં ખોલ્યું ત્યારે શ્રીહનુમાનજીએ તેમનું કદ વધારી દીધું હતું. જેમ જેમ સુરસાએ પોતાનું મોં મોટું કર્યું તેમ તેમ શ્રીહનુમાનજી પોતાની ઊંચાઈ વધારતા ગયા અને અચાનક જ તેણે ખૂબ જ નાનું રૂપ ધારણ કર્યું અને એના મુખમાં પ્રવેશીને બહાર નીકળી ગયા! **આ ખૂબ જ નાનું સ્વરૂપ શૂન્ય થવાનું છે. જે અહંકારથી રહિત બને છે તે જ તેનો સ્વાદ ચાખી શકે છે. એટલે આ પ્રકરણને સમજતાં પહેલાં આપણે આપણા અહંકારને ડૂબાડી દેવાનો છે. જ્ઞાનથી જ્ઞાન આવે છે અને આ ખૂબ જ સુંદર અધ્યાય છે જે આ જ્ઞાન આપે છે.**

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા એ વેદોનો સાર છે-

સર્વોપનિષદો ગાવો, દોઘ્ધા ગોપાલ નન્દનઃ।

પાર્થો વત્સઃ સુધીર્ઘોક્તા, દુઘ્ધં ગીતામૃતં મહત્।।

આ પંક્તિઓ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાની શરૂઆતમાં ગીતા માહાત્મ્યમાં કહેવામાં આવી છે. **ઉપનિષદ એ વેદોનો સાર છે. અહીં**

ઉપનિષદોને ગાય તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે. ઉપનિષદોને પણ નિયોવીને તેનો દૂધિયો રસ શ્રીભગવાન ગોપાલે પોતે કાઢ્યો હતો. ભગવાનનું નામ ગોપાલ છે. તેઓ ગાય ઉછેર કરે છે. અહીં પાર્થને વાછરડું એટલે કે વત્સ કહેવામાં આવ્યું છે. વાછરડાનું દૂધ છોડાવ્યા પછી જે દૂધ બાકી રહે છે તે ગોવાળો અને ગાયોની સંભાળ રાખનારાઓને આપવામાં આવે છે. **અહીં ગીતામૃત માટે દૂધ શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાના અઠાર અધ્યાય દૂધ છે, જેમાંથી માત્ર નવમો અધ્યાય ગીતામૃત છે. જે આ સમજશે તે આ અમૃતનો અનુભવ કરશે.** જ્યારે આપણે ગીતા મૈયાને અપનાવીએ છીએ, ત્યારે આપણે આ ગીતા અમૃત પીવાના હકદાર બનીએ છીએ. આપણે પણ વત્સ બનીને અર્જુનની હરોળમાં આવીને બેસીએ છીએ. આ દુનિયા આપણા માટે પણ બની જાય છે પણ આપણે તેનો અનુભવ કરવો પડશે.

શ્રીભગવાને પોતે આ અનુભૂતિ જીવનભર જીવી છે. એક ખૂબ જ સુંદર ભજન છે-

**છોટી છોટી ગૈયા, છોટે છોટે ગ્વાલ ।
છોટો સો મેરો મદન ગોપાલ ॥**

ગોપાલ જ્યારે નાનો હોય છે, ત્યારે તે નાની ગાયોને પ્રેમ કરે છે અને તેની પૂજા કરે છે. તેમાં આપણે શ્રીભગવાનના સ્વરૂપની વિચારણા કરીએ છીએ. આપણી સંસ્કૃતિ આપણને શીખવે છે કે ભગવાન બધી સૃષ્ટિમાં વ્યાપ્ત છે. ભગવાન યમુનાને માતા કહીને પૂજવામાં આવે છે. ગોવર્ધન પર્વતની પૂજા કરો. તુલસીજીને પ્રેમ કરો.

મહાભારતના યુદ્ધમાં ખૂબ જ સુંદર વર્ણન છે કે જ્યારે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પોતે અર્જુનના સારથિ બન્યા ત્યારે તેઓ દરરોજ અર્જુનના ઘોડાઓના શરીરની ધૂળ સાફ કરી તેમની સેવા કરતા હતા. તેઓ એ ઘોડાઓને ખૂબ જ સ્નેહ આપી રહ્યા છે. તેમાં પણ તેઓ ભગવાનશ્રીના સ્વરૂપના દર્શન કરી રહ્યા છે.

9.1

**શ્રીભગવાનુવાચ
ઇદં(ન્) તુ તે ગુહ્યતમં(મ્), પ્રવક્ષ્યામ્યનસૂયવે ।
જ્ઞાનં(વં) વિજ્ઞાનસહિતં(યં), યજ્ઞાત્વા મોક્ષસેશુભાત્ ॥૯.૧॥**

શ્રી ભગવાન બોલ્યા: તારા જેવા શુદ્ધ હૃદયના ભક્ત માટે આ પરમ ગોપનીય વિજ્ઞાનસહિત જ્ઞાન ને ફરીથી સમ્યક્ રીતે કહું છું કે જેને જાણીને તું દુઃખરૂપ સંસારથી છૂટી જઈશ.

શ્રીભગવાન દ્વારા અર્જુન માટે એક ખૂબ જ સુંદર શબ્દ વપરાયો છે - "કોઈપણ ખામી વિના અર્જુન". ભગવાન શ્રીબોલ્યા, "હે અર્જુન! તમે ખામીઓથી મુક્ત છો." આપણી આંખોમાં ખામીઓ છે. આપણા મનમાં ઘણા પ્રશ્નો ઉભા થાય છે, જેમ કે, "જો આ લખ્યું છે, તો શું તે ભગવાન શિવનું મંદિર છે? શ્રીભગવાન સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે ખાય છે, ભૌતિક સ્વરૂપે ખાતા નથી. આલંદીમાં એક સંત રહેતા હતા. તેમનો આશ્રમ છેલ્લી સદીમાં ત્યાં હતો. તેણે એક પ્રયોગ કર્યો. પ્રયોગ એ હતો કે શું હું ખોરાક માઇક્રોસ્કોપિકલી ખાઈ શકું? શું હું માઇક્રોસ્કોપિકલી પાણી પી શકું છું? ઘણા લોકોએ એ પ્રયોગો જોયા. તેણે આખું વર્ષ સૂક્ષ્મ રીતે પીવાનું ચાલુ રાખ્યું. તેમણે તેમના શિષ્યોને કહ્યું કે તમે પણ આ પ્રવૃત્તિ કરી શકો છો. આ પ્રેક્ટિસ કરવી પડશે. આ માટે હું તમને દરરોજ એક જ મગફળી આપીશ. તમારે અનાજને ખાવામાં જેટલો સમય લાગે છે તેટલો જ સમય સુધી ચાવવો પડશે. તે તમારો ખોરાક બની જશે. તમને આખા દિવસમાં માત્ર એક દાણો મળશે અને તમારું પેટ ભરાઈ જશે. તેણે આ જ્ઞાન તેના બધા શિષ્યોને શીખવ્યું. એક દાણો ધીમે ધીમે ચાવવો જોઈએ અને ગળી જવો જોઈએ નહીં. તેમાંથી ઉત્પન્ન થતો રસ પેટમાં જશે. અડધો કલાક મગફળી ચાવવાથી પેટ ભરેલું લાગે છે. દિવસભર કંઈપણ ખાવાની જરૂર નથી. એક સાથે દસ લોકો એક ગ્લાસમાંથી પાણી પીવે છે. પાણી પીવાની જરૂર નથી. યોગ એ આવું અદ્ભુત શાસ્ત્ર છે. તમે ફક્ત જોઈ રહ્યા છો અને તમારા મનમાં પી રહ્યા છો. પાણી પણ સમજી-વિચારીને પી શકાય છે, ખોરાક પણ સમજી-વિચારીને ખાઈ શકાય છે! આ સૂક્ષ્મ રીતે થાય છે. તેવી જ રીતે પૂજા પણ મનથી કરી શકાય છે. આપણું મન પોતે જ પૂજા સાહિત્ય બનવું જોઈએ, તેથી જ આદિ શંકરાચાર્યજીએ માનસ પૂજા લખી છે. માનસ પૂજાના અદ્ભુત મંત્રો છે જેને આપણે વાંચવા જોઈએ.

रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च दिव्याम्बरं
नानारत्नविभूषितं मृगमदामोदाङ्कितं चन्दनम् ।
जातीचम्पकबिल्वपत्ररचितं पुष्पं च धूपं तथा
दीपं देव दयानिधे पशुपते हत्कल्पितं गृह्यताम् ॥ 1 ॥

ખૂબ જ સુંદર શ્લોક છે. શ્રીભગવાનને શું ચઢાવવામાં આવે છે? કઈ સીટો આપવામાં આવી રહી છે? આસન મનથી મળે છે, કલ્પનાથી મળે છે. બરફનું પાણી લાવવામાં આવી રહ્યું છે અને તેનાથી સ્નાન કરવામાં આવી રહ્યું છે. આપણા ઘરમાં રોજ હિમાલયનું પાણી નહીં આવે પણ મનમાંથી ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. ભગવાન શિવને અર્પણ કરવા માટે વ્યક્તિ દરરોજ અનેક રત્નો, હીરા, ઝવેરાત વગેરે લાવી શક્તી નથી. દરરોજ, સોનાની થાળીમાં ભગવાનને પૂરા દિવથી અર્પણ કરી શકાય છે. જ્યારે આપણે આવી ભાવના સાથે કંઈક અર્પણ કરીએ છીએ, ત્યારે ભગવાન શિવ તેનો સ્વીકાર પણ કરે છે. ભગવાન કૃષ્ણ આપણી થાળીમાંથી ખાતા નથી, પરંતુ આપણે તેમને લાગણીથી જે કંઈ પણ ભોગ ધરાવીએ છીએ, તે તેને સ્વીકારે છે. આપણા માટે ભોજન આપવામાં સરળતા રહે તે માટે, એક પ્લેટ સામે રાખવામાં આવે છે. હવે આપણી ઓફર પણ એક ઔપચારિકતા બની ગઈ છે. શ્રીભગવાનની સામે થાળી રાખી, પાણી હલાવી, ઘંટડી હલાવી થાળી લઈ લીધી. શ્રીભગવાને ભોજન પણ શરૂ કર્યું નથી અને થાળી સામેથી ખસી જાય છે. નાના લઘુ ગોપાલને ખવડાવવાની ઉતાવળ કેમ? શું આપણે નાના બાળકોને ખવડાવવા અને સ્તનપાન કરાવવાની ઉતાવળમાં છીએ? માતાએ નાના બાળકને ખવડાવવા અને સ્તનપાન કરાવવા માટે ઘણો સમય આપવો પડે છે. અમારા ઘરમાં તેનાથી પણ નાની મૂર્તિ છે. તેને ખવડાવવું જ છે તો ઉતાવળ શા માટે? આ અનુભૂતિ મનમાં આવશે ત્યારે શ્રીભગવાનનું અસ્તિત્વ સમજાશે. ભગવાન કૃષ્ણ ખાય છે. આ એક ખૂબ જ સુંદર ભજન છે-

कौन कहते हैं भगवान खाते नहीं,
लोग शबरी के जैसे खिलाते नहीं।
कौन कहते हैं भगवान आते नहीं,
हम मीरा के जैसे बुलाते नहीं।।

શ્રીભગવાન આવે છે પણ જે બોલાવે છે તે પણ એક જ હોવા જોઈએ. તેઓ પ્રહલાદ માટે આવ્યા, ધ્રુવ માટે આવ્યા, શબરી માટે આવ્યા. બોલાવનારા પણ ધ્રુવ, પ્રહલાદ, શબરી જેવા હોવા જોઈએ. તમે વિચારશો કે તે આપણા માટે કેમ નથી આવતો? કારણ કે આપણને એવી લાગણી નથી. એ પૂજ્યભાવથી આપણે શ્રી ભગવાનને બોલાવતા નથી. જો આપણી દ્રષ્ટિમાં રહેલી ખામી દૂર કરવામાં આવે તો તે આવે તે શક્ય છે.

એટલા માટે અહીં જ્ઞાન અને વિજ્ઞાન બંને શીખવવામાં આવે છે. થાળીમાંથી ખોરાક ખાવો એ ભૌતિક છે અને સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે ખોરાક ખાવો એ આધિભૌતિક છે. વિજ્ઞાન ભૌતિક છે, જ્ઞાન આધિભૌતિક છે. આ જાણીને આપણે સંસારમાંથી મુક્ત થઈ જઈશું. આઠમા અધ્યાયને સમજ્યા પછી, આ ગહન જ્ઞાનને સમજવું સરળ બનશે. પહેલા સરળ જ્ઞાન સમજાવ્યું અને પછી અઘરું. જો ભગવાન શ્રીકૃષ્ણએ સીધું જ અમૃત આપ્યું હોત તો એ આનંદ થયો ન હોત!

ભૂખ લાગ્યા પછી આપણને ખોરાકમાંથી જે સ્વાદ અને આનંદ મળે છે તે અલગ છે. આ રીતે, આઠમા અધ્યાયમાં, ઇચ્છા જાગી અને પછી ભગવાન શ્રીએ તેમના પ્રિય અર્જુન સમક્ષ આ જ્ઞાન રજૂ કર્યું.

9.2

राजविधा राजगुह्यं(म्), पवित्रमिदमुत्तमम्।
प्रत्यक्षावगमं(न्) धर्म्यं(म्), सुसुभं(ङ्) कर्तुमव्ययम्॥८.२॥

આ વિજ્ઞાન સહિત જ્ઞાન સઘળી વિધાઓનો રાજા, સઘળા ગોપનીયોનો રાજા, અતિ પવિત્ર, ઘણું ઉત્તમ, પ્રત્યક્ષ ફળ અનુભવી શકાય એવું, ધર્મયુક્ત, સાધન કરવામાં સાવ સહેલું અને અવિનાશી છે.

આ અધ્યાયને શ્રીભગવાન પોતે સમજાવી રહ્યા છે. આ અધ્યાય જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનનો રાજા છે. તે તમામ ગુપ્ત રહસ્યોનું રહસ્ય છે અને દૃશ્યમાન પરિણામો આપે છે. તે સૌથી સુંદર, સૌથી સંપૂર્ણ, સૌથી પવિત્ર, શાશ્વત અને અવિનાશી છે.

કાલે પણ એ જ હતું, આજે પણ એ જ છે અને કાલે પણ એ જ રહેશે. આને સનાતન કહે છે. આપણે આપણા ધર્મને સનાતન ધર્મ કહીએ છીએ કારણ કે આ જ્ઞાન ગઈ કાલે પણ એવું જ હતું, એટલે જ સાડા પાંચ હજાર વર્ષ પહેલાં કહેલી શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા આજે પણ એટલી જ પ્રામાણિક અને સાર્થક છે, કારણ કે તે સનાતન છે. વિજ્ઞાન બદલાતું રહે છે. પહેલા ડાયલ ફોન હતા. ટ્રંક કોલ કરવો પડતો હતો. થોડા વર્ષો પહેલા કીપેડવાળા મોબાઈલ ફોન હતા, આજે ટચસ્ક્રીનવાળા આઈફોન છે. **વિજ્ઞાન પરિવર્તનશીલ છે. તેમાં સતત ફેરફારો થતા રહે છે. જ્ઞાન કાયમ છે. તેનો નાશ થતો નથી કે બદલાતો નથી.** શ્રી ભગવાન આવું અદ્ભુત શાશ્વત જ્ઞાન આપી રહ્યા છે. આ જ્ઞાન માટે એક શરત છે. જો એ શરત ન સ્વીકારાય તો આપણને આ જ્ઞાન નહિ મળે. તેની એક જ શરત છે કે મનમાં આદરની ભાવના હોવી જોઈએ. આપણે એટલા ધમંડી બની ગયા છીએ કે આપણે વિચારીએ છીએ કે “હું જે જાણું છું તે સાચું છે.” મારા પૂર્વજો અને સંતો અને ઋષિઓ જે જાણતા હતા તેના પર મારે શા માટે વિશ્વાસ કરવો જોઈએ? હું સર્વજ્ઞ છું, હું બધું તપાસીશ, હું બધું ચકાસીશ, તો જ હું વિશ્વાસ કરીશ. શું આપણે આપણી માતાને પૂછીએ છીએ, “હું કેવી રીતે માની શકું કે આ મારા પિતા છે? હું ડીએનએ ટેસ્ટ કરાવીશ, તો જ હું વિશ્વાસ કરીશ. આપણે એવું નથી કરતા. આપણને આપણી માતા પર વિશ્વાસ છે. મહારાષ્ટ્રમાં આપણે સંત જ્ઞાનેશ્વર મહારાજને માઉલી કહીએ છીએ. માઉલી એટલે માતા. માતા જે કહે તે અમે માનીએ છીએ. આદરની લાગણી તેની પ્રથમ શરત છે. આપણને જે કંઈપણ જાણવા મળ્યું છે તે પુસ્તકો વાંચીને જ જાણવા મળ્યું છે. આ પુસ્તકો પણ એવા લોકો દ્વારા લખવામાં આવ્યા હતા જેમણે ઘણા પ્રયોગો કર્યા હતા. હજારો પ્રયોગો કર્યા પછી, જે એક પ્રયોગ સફળ થયો અને પુસ્તકમાં લખાયો, તે જ આપણે ધ્યાનમાં લઈએ છીએ. હજારો વર્ષોથી ચાલી આવતી પરંપરામાંથી મળેલા જ્ઞાનને આપણે સ્વીકારતા નથી કારણ કે આપણને એ જ્ઞાનમાં વિશ્વાસ નથી.

9.3

અશ્રદ્ધાનાઃ(ફ) પુરુષા, ધર્મસ્યાસ્ય પરન્તપ | અપ્રાપ્ય માં(ન્) નિવર્તન્તે, મૃત્યુસંસારવર્ત્તનિ ||૯.૩||

હે પરંતપ! ઉપર જણાવેલા આ ધર્મમાં શ્રદ્ધા વિનાના માણસો મને ન પામતાં મૃત્યુરૂપી સંસારચક્રમાં ભટકતા રહે છે.

શ્રીભગવાન કહે છે, “જેનામાં શ્રદ્ધા નથી, તેના માટે બીજો કોઈ રસ્તો નથી, મને પ્રાપ્ત કરવાની કોઈ શક્યતા નથી. અવિશ્વાસી જાણતો નથી કે આ પ્રકારનું જ્ઞાન આટલા વર્ષોની પરંપરામાંથી કાઢવામાં આવેલો સાર છે. અપૌરુષેયનો અર્થ છે કે તે કોઈ એક વ્યક્તિ દ્વારા લખવામાં આવ્યું નથી. જેમ જેમ ઋષિમુનિઓ, બુદ્ધિજીવીઓ પ્રગતિ કરતા ગયા તેમ તેમ તે ઋષિઓ, બુદ્ધ-સંતોએ જે કંઈ સમજ્યું, અનુભવ્યું, આવા બોધિવૃક્ષ નીચે જે જ્ઞાન મેળવ્યું, તે માત્ર એક બુદ્ધ નહીં, પણ અનેક બુદ્ધ બન્યા. આપણે ત્યાં બુદ્ધની પરંપરા છે. આ પરંપરા પોતાના જ્ઞાનથી જે જાણતી હતી તે લખતી રહી. મહર્ષિ વેદવ્યાસજીએ તેમને સંકલિત કર્યા, તેમણે એકીકૃત કર્યા, તેમને વિભાજિત કર્યા અને ચાર વેદોમાં રચના કરી. જો આપણે આ જ્ઞાનની ગંગામાં વિશ્વાસ નહીં કરીએ તો આપણું નસીબ એવું જ હશે કે આપણા ઘરમાં જમીનની નીચે બહુ મોટી સંપત્તિ છુપાયેલી છે પણ આપણને તેની જાણ નથી અને આપણે આખી દુનિયામાં ભીખ માગતા ભટકીએ છીએ!

જેમ દેડકાને કાદવમાં રહેવાની મજા આવે છે. ભ્રમર ઉડતો આવે છે અને કાદવમાંથી નીકળેલા કમળના ફૂલ પર બેસે છે અને પરાગના અમૃતનો આનંદ માણે છે. તેણે ઉપરથી ઉડીને જોયું કે તેણે ક્યાં બેસવું જોઈએ અને યોગ્ય સ્થાને બેસી ગયો. ભગવાન કૃષ્ણ આપણને યોગ્ય સ્થાન ક્યાં છે તે સમજાવી રહ્યા છે, પરંતુ આપણે આપણા અહંકારમાં એટલા ડૂબી ગયા છીએ કે દૂરથી મૃગજળને જોઈને આપણે આપણા મોંમાંનું અમૃત છોડીને તે મૃગજળ તરફ દોડીએ છીએ. મનમાં આદરભાવની ભાવના હોય તો જ આ જ્ઞાન સમજી શકાય. શ્રદ્ધા તેની પ્રથમ શરત છે.

9.4

મયા તતમિદં(મ્) સર્વ(જ્), જગદવ્યક્તમૂર્તિના। મત્સ્થાનિ સર્વભૂતાનિ, ન ચાહં(ન્) તેષ્વવસ્થિતઃ॥૯.૪॥

મુજ નિરાકાર પરમાત્માથી આ આખું જગત જળથી બરફની પેઠે પરિપૂર્ણ છે અને સઘળા ભૂતો મારામાં સંકલ્પ ને આધારે સ્થિત છે, પણ વાસ્તવ માં હું એમનામાં સ્થિત નથી.

શ્રી ભગવાન કહે છે, "આ સમગ્ર જગત મારાથી ભરેલું છે, નિરાકાર પરમાત્મા. બધાં ભૂત (જીવો) મારી અંદર ઇચ્છાના આધાર પર સ્થિત છે, પરંતુ હું બરેબર તેમાં સામેલ નથી. જેમ બીજમાં સંપૂર્ણ વૃક્ષ છે પણ આપણે તેને જોઈ શકતા નથી. તે ઝાડની અંદર સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે છે. જ્યારે તમે તેને જમીનમાં વાવો અને તેને સિંચિત કરશો, ત્યારે તે ઝાડ બહાર આવશે. એ માટે આપણે ભક્તિભાવથી રાહ જોવી પડશે. જો કોઈને શ્રદ્ધા ન હોય અને તે બીજને પાણી ન આપે તો તેને વૃક્ષ નહિ મળે. એ બીજમાં વૃક્ષ છે એવું આપણે માનવું પડશે. વ્યક્તિએ વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ અને સખત મહેનત કરતા રહેવું જોઈએ.

સોનામાંથી દાગીના બનાવવામાં આવે પરંતુ તેના માટે સોનું સુવર્ણકાર પાસે લઈ જવું પડશે. સુવર્ણકાર તેને ગરમ કરીને આકાર આપશે, તો જ આભૂષણ બનશે.

દરિયાના પાણીમાં મોજા ઉદ્ભવે છે. આપણે તેમને તરંગો કહીએ છીએ પણ તે મહાસાગરો પણ છે. જ્યારે પાણીની સપાટી પર પરપોટો બને છે, ત્યારે આપણે તેને પરપોટો કહીએ છીએ, પરંતુ તે પાણી પણ છે. પરપોટો પાણીમાં છે પણ પરપોટામાં પાણી નથી. જે આને સમજશે તે આ શ્લોકને સમજી શકશે.

તેને સમજાવવા માટે શ્રીભગવાને અનેક જગ્યાએ શ્લોક કહ્યા છે.

9.5

ન ચ મત્સ્થાનિ ભૂતાનિ, પશ્ય મે યોગમૈશ્વરમ્। ભૂતભૃન્ન ચ ભૂતસ્થો, મમાત્મા ભૂતભાવનઃ॥૯.૫॥

અને વળી એ સમસ્ત ભૂતો મારામાં સ્થિત નથી; મારી ઈશ્વરીય યોગશક્તિને જો, ભૂતો નું ધારણ- પોષણ કરનાર અને ભૂતો ને ઉત્પન્ન કરનાર છતાંયે મારો આત્મા વાસ્તવમાં ભૂતોમાં સ્થિત નથી.

શ્રીભગવાન કહે છે, "તે બધા જીવો મારાથી વિખૂટા પડી ગયા છે, પણ મારી યોગશક્તિ છે કે મેં ભૂતોનું સર્જન કર્યું, તેમને પકડીને પોષ્યા, પણ વાસ્તવમાં હું એ ભૂતોમાં હાજર નથી."

પર્વત પર ઉભા રહીને તમે રામ-રામનો પોકાર કરશો તો તમને તેનો પડઘો સંભળાશે. રસ્તા પર ચાલતી વખતે તમને જે પડછાયો દેખાય છે તે તમારો પોતાનો પડછાયો છે પણ તમે તેમાં નથી હોતા. સમજવાની વાત એ છે કે એ પડછાયો તમારા કારણે છે પણ એ પડછાયો તમે નથી.

તેનું ખૂબ જ સુંદર વર્ણન જ્ઞાનેશ્વરીમાં જોવા મળે છે. સૂર્યમાંથી સૂર્યના કિરણો નીકળે છે પણ સૂર્યના કિરણો સૂર્ય નથી. તેવી જ રીતે, આપણી અંદરનો આત્મા ભગવાનમાંથી ઉત્પન્ન થયો છે પણ તે ભગવાન નથી. આ જાણવું જરૂરી છે.

માટીનું વાસણ પોતાની મેળે બનતું નથી. માટીના વાસણમાંથી અંકુર પણ ફૂટતાં નથી. ઘડો માટીનો બને છે પણ ઘડાને આપણે માટી નથી કહેતાં. શ્રીભગવાન કહે છે કે મેં સમગ્ર સૃષ્ટિની રચના કરી છે પણ હું તેમાં નથી.

9.6

યથાકાશસ્થિતો નિત્યં(વૃ) વાયુઃ(સ્) સર્વત્રગો મહાન્। તથા સર્વાણિ ભૂતાનિ, મત્સ્થાનીત્યુપધારય॥૯.૬॥

જેમ આકાશથી ઉદ્ભવેલો સર્વ બાજુએ વિચરનાર અતિ વિસ્તૃત વાયુ સદા આકાશમાં જ સ્થિત છે, એ જ રીતે મારા સંકલ્પ

દ્વારા ઉત્પન્ન હોવાને લીધે સઘળા ભૂતો મારામાં સ્થિત છે, એમ સમજ.

શ્રીભગવાન કહે છે, "જેમ દરેક જગ્યાએ રહેલો વાયુ આકાશમાં સ્થિત છે, તેવી જ રીતે મારા સંકલ્પથી ઉત્પન્ન થયેલ તમામ અસ્તિત્વો મારામાં જ સ્થિત છે." હવા આકાશમાં સ્થિત છે પણ આપણે ન તો હવા જોઈ શકીએ છીએ કે ન તો આકાશ. તેમ છતાં આપણે અનુભવી શકીએ છીએ. તેવી જ રીતે, આપણે દરરોજ, દરેક ક્ષણે ભગવાનના અસ્તિત્વનો અનુભવ કરીએ છીએ. જ્યારે આપણે સવારે ઉઠીએ છીએ અને પહેલો શ્વાસ લઈએ છીએ ત્યારે આપણને લાગે છે કે આપણે જીવિત છીએ. "ભગવાન! તમારી કૃપાથી જ હવે હું જીવિત છું." ફક્ત ભગવાન જ આપણા શ્વાસને નિયંત્રિત કરે છે. જ્યારે ભગવાન આપણાં દેહમાંથી બહાર નીકળી જાય છે, આપણો શ્વાસ અટકી જાય છે.

જેમ ઉનાળામાં તમામ ઘાસ સુકાઈ જાય છે. વરસાદની મોસમ આવતાં જ હરિયાળી પાછી આવી જાય છે. એ જ રીતે, બ્રહ્માંડની રચના અને પછી વિનાશની આ સતત ઘટના કેવી રીતે થઈ રહી છે? આ આગળ સમજાવ્યું છે.

9.7

સર્વભૂતાનિ કૌન્તેય, પ્રકૃતિ(યં) યાન્તિ મામિકામ્। કલ્પક્ષયે પુનસ્તાનિ, કલ્પાદૌ વિસૃજામ્યહમ્॥૯.૭॥

હે કૌન્તેય! કલ્પોના અંતે બધા ભૂતો મારી મુળ પ્રકૃતિને પામે છે એટલે કે પ્રકૃતિમાં લય પામે છે અને કલ્પોના આરંભે એમને હું ફરી સર્જું છું.

શ્રીભગવાન કહે છે, "કલ્પના અંતે પ્રકૃતિ મારામાં વિલીન થાય છે અને કલ્પના આરંભે તે ફરીથી મારામાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. હે અર્જુન! અસ્તિત્વને આ રીતે સમજ.

આપણે સોનાના દાગીના સુવર્ણકાર પાસે લઈ જઈએ છીએ, તો તે દાગીના ઓગાળીને ફરીથી નવા ઘરેણાં બનાવે છે. પાણીના તરંગો પાણીમાંથી ઉદ્ભવે છે, પછી પાણીમાં પડે છે અને ફરી ઉદ્ભવે છે. વધવાનો અને પછી અદૃશ્ય થવાનો આ ક્રમ સતત ચાલુ રહે છે. શ્રીભગવાન કહે છે, "હે અર્જુન! એ જ રીતે, તમે મારા અસ્તિત્વને સમજો છો. જેમ ઊંઘમાંથી જાગતાંની સાથે જ બધાં સપનાં અદૃશ્ય થઈ જાય છે, તેવી જ રીતે હું બ્રહ્માંડનું સર્જન કરતો રહું છું, પછી તેનો નાશ કરું છું અને પછી તેને ફરીથી બનાવું છું. "આ ચક્ર ચાલુ રહે છે અને તે મારા કારણે થાય છે."

9.8

પ્રકૃતિ(મ્) સ્વામવષ્ટભ્ય, વિસૃજામિ પુનઃ(ફ) પુનઃ। ભૂતગ્રામમિમં(ફ) કૃત્સ્નમ્, અવશં(મ્) પ્રકૃતેર્વશાત્॥૯.૮॥

પોતાની પ્રકૃતિને સ્વીકારીને સ્વભાવના બળને લીધે વશ થયેલા આ આખાય ભૂત સમુદાયને વારંવાર એમના કર્મો અનુસાર સર્જું છું.

શ્રીભગવાન કહે છે, "મારી માયાનો સ્વીકાર કરીને અને પ્રકૃતિને સ્વાધીન થઈને, હું આ સમગ્ર જીવોના સમુદાયને બનાવું છું અને જન્મ આપું છું, જે ખરેખર મારા પર નિર્ભર છે, તેમના કાર્યો અનુસાર વારંવાર તેમને જન્મ આપું છું."

દૂધમાં થોડું દહીં ઉમેરવાથી દહીં બને છે. દૂધમાં દહીંનું સેટિંગ એ ખૂબ જ અદ્ભુત ઉદાહરણ છે. પછી દૂધ હવે દૂધ નથી રહ્યું, તે નવા સ્વરૂપમાં દેખાય છે. તે દહીં છે. જ્યારે બીજને થોડું પાણી મળે છે, ત્યારે તે અંકુરિત થાય છે અને છોડ બની જાય છે, જે પછી વૃક્ષનું રૂપ ધારણ કરે છે. આ બધું પ્રકૃતિની સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે. આપણે વારંવાર કહીએ છીએ કે આ શહેર, આ શહેર રાજાએ બનાવ્યું હતું. શું રાજા ખરેખર શહેર બાંધે છે? તમે કહો છો કે તમે ઘર બનાવ્યું છે. શું તમે ખરેખર ઘર બાંધો છો? વાસ્તવમાં, આપણે ઘર બનાવવાની કલ્પના કરીએ છીએ અને તે ઘર બનાવવા માટે જરૂરી વસ્તુઓ પૂરી પાડીએ છીએ, પરંતુ ઇંટો નાખવા માટે કોઈ છે, સિમેન્ટ નાખવા માટે કોઈ છે, તો જ ઘર બને છે. આપણે કલ્પના કરીએ છીએ કે આપણે ઘર કેવી રીતે બનાવવું જોઈએ? રાજાને ખ્યાલ છે કે તેણે કેવું શહેર બનાવવું જોઈએ? પરંતુ ઘણા કામદારો છે જે તેને બનાવે છે.

તેવી જ રીતે, જ્યારે ભગવાન કૃષ્ણ પ્રકૃતિનું સર્જન કરે છે, ત્યારે તેમને કોઈ શ્રમ કરવાની જરૂર નથી. આપણે ઊંઘમાં દોડીએ છીએ અને હાંફતા હોઈએ છીએ, પરંતુ જ્યારે આપણે જાગીએ છીએ, ત્યારે આપણને ખ્યાલ આવે છે કે તે એક સ્વપ્ન હતું. આપણે નોંધ્યું છે કે આપણે હાંફતા નથી. સ્વપ્નમાં હાંફવું એ એક કલ્પના છે અને જ્યારે આપણે વાસ્તવિકતામાં આવીએ છીએ ત્યારે આપણને ખ્યાલ આવે છે કે આપણે કંઈ નથી કરી રહ્યા. તેવી જ રીતે, જ્યારે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ સમગ્ર સૃષ્ટિની રચના કરી રહ્યા છે, ત્યારે ચંદ્ર આકાશમાં ઉગવા લાગે છે અને સમુદ્રમાં મોજા ઉછળવા લાગે છે. સમુદ્રમાં મોજા ઉછળવા ચંદ્રને કોઈ શ્રમ કરવો પડતો નથી. આ બધું બ્રહ્માંડનું સર્જન છે, એક સંયોગ છે. સમુદ્રમાં મોજાઓનું કારણ ચંદ્ર બને છે. જ્યારે આપણે આપણા હાથમાં લોખંડનું ચુંબક પકડીને લોખંડની વસ્તુઓ પાસે લઈ જઈએ છીએ, ત્યારે તે તેને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરે છે. અહીં આયર્ન મેગ્નેટને કોઈ શ્રમ કરવાની જરૂર નથી. તેવી જ રીતે શ્રી ભગવાન પણ હસતા હસતા અને કોઈ પણ જાતના દુઃખ વગર સૃષ્ટિની રચના કરતા રહે છે.

9.9

**ન ચ માં(ન્) તાનિ કર્માણિ, નિબધ્નન્તિ ધનઞ્જય।
ઉદાસીનવદાસીનમ્, અસક્તં(ન્) તેષુ કર્મસુ ॥૯.૯॥**

હે ધનંજય! એ કર્મોમાં આસક્તિ વિનાના અને ઉદાસીનની જેમ સ્થિત મુજ પરમાત્મા ને એ કર્મો નથી બાંધતાં.

શ્રીભગવાન કહે છે, “હે અર્જુન! ક્રિયાઓની આસક્તિથી મુક્ત હોવાને કારણે અને ઉદાસીન લાગણીઓ હોવાને કારણે, તેઓ મને ક્યારેય બાંધી શકતા નથી. જેમ દીવો ઘરને પ્રકાશિત કરે છે, પરંતુ તે ઘરમાં પુણ્ય છે કે પાપ થઈ રહ્યું છે તેની ચિંતા નથી. તેવી જ રીતે, બ્રહ્માંડમાં જે કંઈ પણ થઈ રહ્યું છે, હું તેમાં સામેલ નથી, બલ્કે હું અલિપ્ત રહું છું.”

9.10

**મયાધ્યક્ષેણ પ્રકૃતિઃ(સ), સૂયતે સયરાયરમ્।
હેતુનાનેન કૌન્તેય, જગદ્વિપરિવર્તતે ॥૯.૧૦॥**

હે કુન્તીપુત્ર! મુજ અધિષ્ઠાતાના પ્રભાવથી જ પ્રકૃતિ ચરાચરસહિત આખા જગતને સર્જે છે અને આ હેતુ ના લીધે જ આ સંસાર- ચક્ર ફરી રહ્યું છે.

અહીં શ્રીભગવાન કહી રહ્યા છે, “હે અર્જુન! આ પ્રકૃતિ મારા નેતૃત્વ હેઠળ તેના ગોચર સહિત સમગ્ર વિશ્વનું સર્જન કરે છે. મારા કારણે જ આ બ્રહ્માંડનું ચક્ર ચાલુ છે.”

આપણે ટાટા બ્રાન્ડ મીઠું લાવીએ છીએ અને કહીએ છીએ કે અમે ટાટા મીઠું ખરીદ્યું છે. અહીં શ્રીરતન ટાટાને મીઠું બનાવવામાં કોઈ મુશ્કેલી કે મહેનત કરવાની જરૂર નથી. શ્રી રતન ટાટાએ મીઠું બનાવવાની ફેક્ટરી સ્થાપી છે. ત્યાં શ્રી રતન ટાટાની ટેકનિકલ ટીમ મીઠું બનાવે છે પણ તેના પર ટાટાનું નામ છે.

આપણે બજાજ સ્કૂટર લાવીએ છીએ. તેના પર બજાજનું નામ છે જ્યારે બજાજ કંપનીના માલિકને સ્કૂટર બનાવવામાં કોઈ મુશ્કેલી કે મહેનત નથી પડી. સત્ય એ છે કે તેઓએ બજાજ સ્કૂટર બનાવવાની યોજના બનાવી છે.

આદ્યક્ષીય ગોવિંદેવગિરિજી મહારાજના કારણે ગીતા પરિવાર ચાલે છે. તેમણે એટલી મજબૂત યોજના બનાવી કે ઘણા ગીતા સેવકો ગીતા પરિવારને ચલાવે છે. શ્રીભગવાન આ સર્વગ્રાહી બ્રહ્માંડના સર્જક છે, તેના પ્રમુખ છે. તેના મગજમાં એક યોજના આવી અને સર્જન ચાલુ રહ્યું. જે આને સમજે છે તે આ સર્વગ્રાહી બ્રહ્માંડનું સત્ય જાણશે. જીવંત સૃષ્ટિનું સત્ય જાણવાની સાથે જ વ્યક્તિના મનમાં સત્યનો અનુભવ થવા લાગશે. આ સત્યનો અનુભવ કેવી રીતે થાય છે? સત્ય શું છે? આ કયું વિશિષ્ટ શાસ્ત્ર છે? બધું જ ખબર પડી જશે. જ્યારે આ બધું ખબર પડશે, ત્યારે નવમા અધ્યાયને સમજવામાં સરળતા રહેશે. આ નવમો અધ્યાય રાજવિદ્યા છે.

આ સાથે આજનું ચર્ચા સત્ર પૂર્ણ થયું હતું. અંતિમ પ્રાર્થના અને હનુમાન ચાલીસાના પઠન પછી વિવેચનસત્રની સમાપ્તિ થઈ.

॥શ્રીકૃષ્ણાર્પણમસ્તુ ॥

અમે માનીએ છીએ કે તમને ચર્ચાની રચના વાંચીને આનંદ થશે. કૃપા કરીને નીચેની લિંકનો ઉપયોગ કરીને અમને તમારો પ્રતિસાદ આપશો.

<https://vivechan.learngeeta.com/feedback/>

વિવેચન-સારાંશ વાંચવા માટે આભાર.

અમે સર્વે ગીતા સેવકો, અનન્ય ભાવ સાથે પ્રયાસ કરીએ છીએ જેથી વિવેચનનો સાર તમારા સુધી શુદ્ધ સ્વરૂપે પહોંચે, છતાં પણ ભાષા કે વ્યાકરણ સંબંધી કોઈ ભૂલ હોય તો તે માટે અમે ક્ષમાપ્રાર્થી છીએ.

જય શ્રી કૃષ્ણ!

સંકલન: ગીતા પરિવાર - રચનાત્મક લેખન વિભાગ

દરેક ઘરમાં ગીતા દરેક કરમાં ગીતા!

Let's come together with the motto of Geeta Pariwar, and gift our Geeta Classes to all our Family, friends & acquaintances

<https://gift.learngeeta.com/>

ગીતા પરિવારની આ એક નવી પહેલ છે. હવે તમે વિવેચનના ચુટ્યુબ વિડીયો તેમજ પીડીએફ જોઈ તથા વાંચી શકો છો. કૃપા કરીને નીચે આપેલ લિંકનો ઉપયોગ કરો.

<https://vivechan.learngeeta.com/>

॥ગીતા શીખો, શીખવો, જીવનમાં ઉતારો॥

॥ૐ શ્રીકૃષ્ણાર્પણમસ્તુ ॥